

شافعيه، مجلة معهد المخطوطات العربية، ج 29، ش 2 (شوال 1405 - ربيع الآخر 1406)؛ سعودي، مروج (بيروت)؛ محمدنجيب مطيعي، التكملة الثانية، المجموع: شرح المَهْدَب، در يحيى بن شرف نوري، المجموع: شرح المَهْدَب، ج 12-20، بيروت: دارالفكر، [بي.تا.]. احمدبن علي مقرئزي، المواعظ و الاعتبار في ذكر الخطط و الآثار، چاپ ايمن فؤاد سيد، لندن 1422-1425/2002-2004؛ نورالدين عتر، منهج النقد في علوم الحديث، دمشق 1401/1981؛ يحيى بن شرف نوري، تهذيب الاسماء و اللغات، مصر: ادارة الطباعة المنيرية، [بي.تا.]. چاپ افست تهران [بي.تا.]. همو، المجموع: شرح المَهْدَب، بيروت: دارالفكر، [بي.تا.]. گاستون ويه، «النصوص التاريخية بمشهد الامام الشافعي»، نقلها الى العربية من الفرنسية ملخصة حسن محمد الجوارى، الهلال، سال 42، ش 3 (رمضان 1352)؛ ياقوت بن عبدالله ياقوت حَمَوِي، معجم الادباء، مصر 1355-1357/1936-1938، چاپ افست بيروت [بي.تا.].

/ مريم حسيني آهق /

شافعيه، پیروان مذهب فقهی محمدبن ادریس شافعی، فقیه قرن دوم و سوم. پس از آنکه محمدبن ادریس شافعی* (متوفی 204) شیوة استنباط فقهی خاص خود را در قالب آثار و دروس خود عرضه کرد، این مکتب فقهی هویت یافت و به تدریج توجه برخی از اهل علم را جلب کرد. در این زمان در جهان اسلام فقیهان بسیاری فعال بودند و بازار تبلیغ و ترویج فرق و مذاهب و نیز منازعات و مجادلات کلامی و اصولی و فقهی، از قبیل مجادله اهل رأی با اهل حدیث، بسیار گرم بود. در نیمه نخست سده سوم، عواملی چون استقرار نسبی سیاسی و اقتدار عباسیان، توسعه اقتصادی جامعه، تکاپوی علمی و آموزشی فقها، توجه خلفا به فقه و قضا و رشد مناظرات و مجادلات علمی، موجب شکوفایی علوم و فقه در میان مسلمانان به ویژه در عراق شده بود (ابن خلدون، ج 1: مقدمه، ص 564-566؛ ابوزهره، ص 55-60؛ قَطَّان، ص 363؛ اندونیسسی، ص 163-171). این اوضاع در کنار برخی ویژگیهای درونی مذهب شافعی، زمینه شهرت و رواج آن را در جامعه آن روز فراهم کرد. از مهم ترین عوامل رشد نسبتاً سریع این مذهب آن بود که شافعی در محتوا و ساختار فقه خود از میراث علمی غالب فقها و مدارس فقهی عصر خود، از جمله مکاتب و مشایخ مکه، مدینه، یمن، عراق و مصر بهره برده بود که در نتیجه آن، مذهب شافعی ظرفیت نوعی انعطاف و سازگاری با مکتهای و مشربهای مختلف دینی رایج در آن عصر را دربرداشت. برای مثال، از آن روکه مسلک شافعی در فقه و اصول و حدیث، مشوق نوعی همزیستی میان «حدیث» و «رأی» بود، هم می توانست بسیاری از اهل رأی را در عراق راضی سازد و هم نظر اهل حدیث حجاز و خراسان و مصر را جلب کند، زیرا سنت و حدیث در

وصف طریق المرید الی مقام التوحید، چاپ باسل عیون سود، بیروت 1417/1997؛ ابونعمان اصفهانی، حلیة الاولیاء و طبقات الاصفیاء، بیروت 1409/1988؛ احمد خلیل، اللیث بن سعد: فقیه مصر، قاهره 1969؛ احمد اندونیسسی، الامام الشافعی فی مذهبه القديم و الجدید، قاهره 1408/1988؛ محمدبن اسماعیل بخاری، صحیح البخاری، [چاپ محمد ذهنی افندی]، استانبول 1401/1981، چاپ افست بیروت [بی.تا.]. همو، کتاب تاریخ الكبير، [بیروت 1407/1986]؛ اسماء بغاء، التعديل على الابهام عند الامام الشافعی: دراسة تأصيلية تطبيقية فی كتاب الام، بیروت 1425/2014؛ احمدبن حسین بیهقی، مناقب الشافعی، چاپ احمد صقر، قاهره 1971؛ حاجی خلیفه، محمد خضری، تاریخ التشريع الاسلامی، بنارس 1403/1983؛ احمدبن علی خطیب بغدادی، تاریخ مدينة السلام، چاپ بشار عؤاد معروف، بیروت 1422/2001؛ همو، مسألة الاحتجاج بالشافعی، چاپ خلیل ابراهیم ملاخاطر، پاکستان [بی.تا.]. محمدبن علی داوودی، طبقات المفسرين، بیروت 1403/1983؛ محمدبن موسی دمیری، حياة الحيوان الكبرى، بیروت 1424؛ ذهبی؛ محمدبن محمد راعی اندلسی، انتصار الفقیر السالك لترجيح مذهب الامام مالک، چاپ محمد ابوالاجفان، بیروت 1981؛ عبدالکریم بن محمد رافعی قزوینی، فتح العزیز: شرح الوجیز، بیروت: دارالفکر، [بی.تا.]. وحیه زُحیلی، «المذهب الشافعی»، در المذاهب الاسلامیة الخمسة: تاریخ و توثیق، بیروت: الغدیر، 1419/1998؛ عبدالوهاب بن علی سُبُکی، طبقات الشافعیة الكبرى، چاپ محمود محمد طناحی و عبدالفتاح محمد حلوی، [قاهره] 1964-1976؛ سعاد ماهر محمد، مساجد مصر و اولیایها الصالحون، ج 2، [قاهره 1976]؛ محمدبن ادریس شافعی، الأم، بیروت 1403/1983؛ همو، دیوان، جمعه و حقه و شرحه امیل بدیع یعقوب، بیروت 1422/2001؛ همو، الرسالة، چاپ احمد محمد شاکر، قاهره 1426/2005؛ همو، السنن المأثورة، چاپ عبدالمعطی امین قلجی، بیروت 1406/1986؛ احمدبن عبدالرحیم شاه ولی الله دهلوی، حجة الله البالغة، چاپ سید سابق، بیروت 1426/2005؛ مصطفی شکمه، الاثمة الاربعة، کتاب 3: الامام محمدبن ادریس الشافعی، بیروت 1404/1984؛ عاصم محمد رزق، اطلس العمارة الاسلامیة و القبطیة بالقاهرة، بیروت 2003؛ محمدبن احمد عبادی، کتاب طبقات الفقهاء الشافعیة، چاپ یوستا ویستنام، لیدن 1964؛ عبدالغنی دقر، الامام الشافعی فقیه السنة الاکبر، دمشق 1426/2005؛ محمدبن محمد غزالی، احیاء علوم الدین، بیروت 1412/1992؛ همو، المستصفی فی علم الاصول، چاپ محمد عبدالسلام عبدالشافعی، بیروت [1417]؛ محمدبن عمر فخر رازی، مناقب الامام الشافعی، چاپ احمد حجازی سقا، قاهره 1406/1986؛ عیاض بن موسی قاضی عیاض، ترتیب المدارک و تقریب المسالک لمعرفة اعلام مذهب مالک، ج 43، چاپ عبدالقادر صحراوی، مغرب 1403/1983، ج 5، چاپ محمدبن شریفه، مغرب [بی.تا.]. ج 6، چاپ سعید احمد اعراب، مغرب 1401/1981؛ متان قَطَّان، تاریخ التشريع الاسلامی، قاهره 2001؛ اکرم قواسمی، المدخل الی مذهب الامام الشافعی، عَمَّان 1423/2003؛ محمد ابوالاجفان، [یحيى بن عمر من خلال كتابه الحجة فی الرد علی الامام